

*Nekoč, ko se bodo nam dnevi nagnili,
bomo na skrito sipino zadeli;
morda pri veslih ne bo pravih rok
in od življenja slovo bomo vzeli.*

*Ha, kvišku! Nič ne pomaga! Veslajmo,
veslajmo do takrat, kaj bi se bali!
Saj ni mogoče, da bi vsi splavi
našega večnega hrepenenja
na enodnevnih sipinah obstali!*

Kormoniš vodi splav in je odgovoren za blago na njem. „Huja“ je klic, na katerega splavarji ne hajo veslati, ko plovejo v toku.

POSESTNE RAZMERE IN DELOVNE PRILIKE NA NAŠIH VINSKIH GORICAH

BORIS TUŠEK

Štajersko vinogradništvo je prastaro, njegovi početki segajo daleč nazaj v rimsko dobo. Kakšen je njegov današnji gospodarski pomen, ni treba posebej poudarjati. V nekaterih okoliših, zlasti v Slovenskih goricah in v Halozah, predstavlja kultura vinske trte daleč najvažnejši vir narodnega dohodka. Kadar vinogradi dobro obrodijo in so cene pridelka čvrste, je blagostanje v deželi, grade se novi domovi, popravljajo stari, obnavlja se mrtvi in živi inventar poljedelskih obratov, pojavi se vseobča podjetnost. Nasprotno ob slabih letinah in medlih cenah vse gospodarsko življenje zadremuje.

Pretežni del štajerskih vinogradov dandanes ni v kmetski, pač pa v graščinski, cerkveni ali meščanski lasti. Ta pojav glede na dejstva in sile, ki so v preteklosti oblikovale gospodarski ustroj slovenskega podeželja, ne more presenetiti. Fevdalna gospoda in cerkev sta se tudi po kmetski odvezi prav krčevito držali svojih vinogradov, katerih donosnost je postala steberpodpornik vsega njihovega gospodarjenja. Po drugi strani pa je začela rentabilnost vinskih goric mikati tudi mlado, stremljivo meščanstvo, ki svojih dohodkov ni moglo nalagati v industrijska podjetja, ker se pač taka iz najraznovrstnejših vzrokov na slovenskem Štajerskem niso ustanavljala.

Tako nam je v dobi gospodarskega liberalizma, torej zlasti od srede preteklega stoletja dalje, zaznamovati značilen pojav, da štajersko meščanstvo nemškega in slovenskega pokolenja z veliko vnemo kupuje vinograde, ki postajajo gospodarska osnova njegove socialne in politične veljave.

Kmeta je vstop v denarno-kapitalistično gospodarstvo prvotno zmedel. Ko je sin opazil, da ni več mogoče gospodariti po načelih, ki sta se jih držala oče in ded, ga je to vrglo iz tira. Čim se je zopet zavedel in uravnovesil, je moral ugotoviti porazno dejstvo, da je v prehodni dobi izgubil v prilog meščanstvu velik del svojih vinogradov. In to prav najboljših: tistih z najlepšimi legami in najplodnejšo zemljo.

Razvoj v tej smeri pa se je še nadaljeval. Vse do naših dni meščanstvo z izredno brezobzirnostjo in grabežljivostjo izkorišča vse krize kmetijskega stanu in mu trga iz rok gorico za gorico. Tako ruši temelje njegovega blagostanja, gospodarske nezavisnosti in kreditne sposobnosti.

Odstotek kmetijskih vinogradov pada nenehoma na korist tako zvanih gosposkih (meščanskih, graščinskih in cerkvenih).

Kdor se bavi s problemom pravnega prometa z nepremičninami na našem podeželju, ve dobro, da prehaja v zadnjih časih mnogo slovenske kmečke zemlje v meščansko last. Na Štajerskem gre tu v glavnem za vinograde, katerih lepa donosnost je že davno dognana. V dobi najhujše agrarne krize sem slišal iz nešteti ust trditev: gorica je še vedno rentabilna.

Ko smo se tako seznanili z razvojem in sedanjim stanjem posestnih razmer na tistem delu štajerskih tal, kjer se goji vinska trta, se moramo dotakniti vprašanja o delovnih prilikah, ki tu vladajo.

Vinogradništvo spada med tiste naše redke poljedelske panoge, ki dovoljujejo že v malem obsegu kapitalističen način gospodarjenja. Vinogradnik ni da bi moral obdelovati gorico sam s člani svoje rodbine, ampak ima možnost, da najame za te posle usposobljene delavce-viničarje.

Viničarji predstavljajo poseben stan v gospodarskem in sociološkem oziru. So nekako v sredi med kmetom in težakom. Vinogradi, ki jih obdelujejo, niso njihova last. Toda s svojimi rodbinami so za časa trajanja službenega razmerja stalno nastanjeni v tako zvani viničariji.

Viničarji obdelujejo domala vso ogromno površino štajerskih vinogradov, poleg gosposkih namreč tudi pretežni del kmečkih. Le prav majhne, parcelne vinograde (do pol ha) obdelujejo kmetje sami. Viničarskih rodbin je dandanes preko 40.000. Njihov gospodarski in socialni položaj je prav slab. Viničarja za njegovo življenje pač nihče ne zavida. Več je lačen kot sit, deca mu je gola in bosa. Razmerje med viničarjem in gospodarjem je vedno bolj ali manj sovražno. Gospodarji očitajo viničarjem potuhnjenost, lenobo in nezanesljivost. Viničarji pa živijo v prepričanju, da jih gospodarji kruto izkoriščajo.

Organizirani viničarji dejansko niso, čeprav obstoji Strokovna zveza viničarjev v Ljutomeru. Kljub temu je njihova stanovska zavest dokaj razvita.

Viničarji ne stopajo v službena razmerja z gospodarji kot delavci-posamezniki, temveč z vso svojo rodbino, ki potem kot delovna zajednica oskrbuje vinograd. V tem je torej viničarska zadeva sorodna kmetijski. Obe imata značaj delovnega in življenjskega kolektiva.

Pravne odnose med vinogradniki in viničarji ureja viničarski red, ki ga je sprejela dne 20. julija 1928 oblastna skupščina mariborska. Ta pravni vir bo 1. novembra tega leta nadomeščen z uredbo bana dravske banovine o službenem razmerju med vinogradnikom in viničarjem, ki je izšla v Službenem listu naše banovine dne 19. julija 1939. Ta uredba bo položaj viničarjev nekoliko izboljšala. Naj navedemo nekatera njena določila. Službeno razmerje nastane s pismeno pogodbo, ki jo morata vinogradnik in viničar skleniti pred nastopom službe. Pogodba mora vsebovati izčrpen seznam del, ki jih mora viničar opravljati, število oseb, starih nad 16 let, ki jih mora imeti viničar na razpolago za viničarska dela, število živine, ki jo mora imeti viničar, število živine, ki jo mora rediti za gospodarja, in prejemke, ki jih dobi viničar zase in za svoje delovne moči za navedena dela. Pogodba

ne sme nasprotovati določbam uredbe. Med viničarjevimi prejemki je poleg prostega stanovanja v viničariji in deputatne zemlje (sposobne za pridelavo žitaric in okopavin) predvsem mezda, ki mora za vsako delovno moč in za vsak dejanski delovni dan znašati najmanj: za navadna dela v poletnih mesecih po 10 din, v zimskih po 8, za kvalificirana in težja dela pa v poletnih mesecih po 12,50 din, v zimskih po 10 din. Zaenkrat je dnevna mezda nekaj nižja od te bodoče minimalne, ki jo more spremeniti ban, toda le po zaslišanju Vinarskega društva v Mariboru in Strokovne zveze viničarjev v Ljutomeru. Pogodbeno dogovorjeni prejemki se smejo v teku službene pogodbe spremeniti le ob koncu službenega leta za naprej. Vsaka taka sprememba se mora zaznamovati v pogodbi.

Delovni čas znaša pri lastni hrani (suhi deri) v letnih mesecih po 10, v zimskih po 7 ur.

Službene pogodbe morajo vinogradniki in viničarji sklepati za dobo treh let, dočim so jih doslej sklepali le za dobo enega leta, ki se je zvalo viničarsko leto. Prvo leto bo po novem poizkusna doba; v tem letu se sme službeno razmerje odpovedati brez navedbe razloga v času od 1. do 15. avgusta. Če pa se v določenem roku v poizkusni dobi službeno razmerje ne odpove, velja sklenjena pogodba še za nadaljnji dve leti. V tretjem letu se mora službeno razmerje odpovedati brez navedbe razloga v času od 1. do 15. avgusta, sicer se pogodba avtomatično podaljša za nadaljnjo dobo treh let, toda brez poizkusne dobe.

Sprememba v osebi vinogradnika nima za viničarja glede na pogodbeno službeno razmerje za tekoče službeno leto nobenih posledic. Ako umre viničar, ima vdova pravico stopiti na mesto svojega moža v službeno razmerje za vso še preostalo službeno dobo. Tako pravico imata tudi viničarjev sin ali hči, če sta polnoletna.

Viničarska pogodba more prenehati predčasno po krivdi viničarja ali po krivdi vinogradnika. Primeri krivde so točno navedeni v uredbi.

V vsaki občini, kjer so viničarji, obstoji posebna viničarska komisija iz treh članov. Predsednik komisije je župan občine, v kateri je posestvo, na katerem je viničar zaposlen. Drugega člana imenuje vinogradnik, tretjega pa viničar. Viničarske komisije rešujejo vse spore, izvirajoče iz viničarskega razmerja.

Ako se službeno razmerje ukine po krivdi vinogradnika, mora ta viničarju povrniti vrednost žetve, ki bi jo viničar predvidoma dosegel na deputatni zemlji, kakor tudi stroške selitve. Ako pa se službeno razmerje ukine po krivdi viničarja, mu mora vinogradnik povrniti samo vrednost semena in vrednost dela na deputatni zemlji.

Pri banski upravi dravske banovine se ustanavlja poseben viničarski sklad, ki se uporablja za podpore viničarjem in njihovim svojcem v primerih dolgotrajne bolezni, onemoglosti in smrti. Vanj plačujejo lastniki nekmetских vinogradov letni pavšalni znesek 100 din.

Kakšen bo vpliv nove uredbe na viničarska razmerja in na gospodarski in socialni položaj celotnega viničarskega stanu, danes seveda ni mogoče domnevati. To nam postane jasno v prihodnjih letih. Ali pa bo mogla dokončno rešiti pereče vprašanje našega najbednejšega agrarnega proletariata, je več kot dvomljivo.